

2/8

5059

6

Přítomnosť a minylosć serbskeho słowjesa.

Z příkladami z Noweho Zakonja

serbskim studowacym

podat

M. Hórnik.

(Z Časopisa M. S.)

[4/8 - 3341]

Budyšin 1893.

Z nakładom M. Hórnika.

Čišeal E. M. Monse.

4/8

3341

Hižo w lětniku 1859 našeho Časopisa poda J. E. Smolef tehdy jara trěbny powučacy nastawk wo serbskim słowjesu z napisom: Přichodny čas serbskeho słowjesa (str. 7—14). Tam wón praji, zo w serbskich knihach z prjedawšeho časa řečespytnik na kóždej stronje wopačnosť zetkuje, kotraž wohidniša być njemóže. Dopokazma za swoje wusudženje bjerje wón wosebje ze serbskich spěwařskich knihow a měni, zo bychu so „tajke błudy jara derje z nich wumjetać móhće“.*) Potom rozpomina wšelake družiny serbskeho słowjesa a rozestaja, kotre z nich přichodny čas (futurum) tworja z pomocnym „budu“ a kotre maju hižo w praesentnej formje wuznam futura. Skónčnje přistaja prawidło, po kotrymž móže so zhonić, hač słowjeso z wobličom přitomnosće přitomnosť (praesens) abo přichodnosť (futurum) woznamjenja, a to tajke:**) „Wzmi imperfektum (dyrbi řečak: praeteritum abo minylosć) kajkehožkuli słowjesa a pohladaj, hač so jeho 2. wosoba (a tež 3.) na sylbu -še wukónča, abo hač tuta sylba při tworjenju 2. wosoby pobrachuje. Stawa-li so přeniše, twori so futurum z přiwzaćom „budu“, n. př. džěłach, džěłашe, futurum: budu džěłać; pasech, paseše — budu pasć; ležach, ležeše — budu ležeć atd. Stawa-li so posledniše (zo 2. wo-

*) Ale tajke wumjetanje abo porjedženje kěrlušow so wot njezdžěłanych ludźi njeje dowoliło. Čiše porjedženych listnow dyrbyeše so znowa k zmylkam wróćić; hdyž n. př. řekaše w 61. kěrlušu: „Twój somot a ta žida wša je syno, khuda pjeluška“, dyrbyeše so to — porjedzić do: „syno a schlecht pjeluška“. Hdyž so ludej často praji, zo je stare wopak, skónčnje póznaje!

***) Smolef řeči k tajkemu, „kiž kóždy króc wě, što je verbum momentaneum, durativum, iterativum a frequentativum“. Ale to naši studowacy zwjetša njewědža, dokelž je jich čuće za serbsku řeč w němskich šulach jara skažene. Lud so tež kazy ze špatnej serbšćinu nabožnych knihow. Tohodla často slyšiš njestwory: wón přińdžeše m. přińdže, daše m. da, rjeknyše m. rjekny, krany m. pokradny atd. Delnjołužiscy studowacy pak nimaju ani na gymnasiu ani w seminarach přiležnosť, zo bychu znowa čuće za prawe formy dobyli, a su na privatne abo towaršne rozwučenje pokazani.

soba -še nima), twori so futurum bjez „budu“: nadžělach, nadžěła, futurum: nadžělam; přepasech, přepase — přepasu; lehnych so, lehny so, — lehnu so; kupich, kupi, — kupju. To trjechi kóždy raz.“

Tola podobnje zle je w serbskich knihach a časopisach zdžěła dotal z přítomnosću (praesens) a z minyłosću (praeteritum) serbskich słowjesow, wosebje dokelž jednora twórba minyłosće do dweju wšelakeju rozpaduje jako aorist (franc. défini) a imperfekt (franc. imparfait).

Štož chce w serbsčinje prawe twórby přítomnosće, minyłosće a přichoda słowjesa wuzwolić, dyrbi kajkosć a traće (kelkosć) jeho činjenki abo wobstojenja znać. Wo tom móže drje so najwažniše zhonić z Pfuloweje „Laut- und Formenlehre“, tola wobšěrnišo rozwučuje najnowša serbska řečnica dr. Muki (Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre, 1891).

Činjenka je mjenujcy pak njedokonjana (imperfektiv) pak dokonjana (perfectiv); tuž mamy w serbsčinje (a z cyła słowjanščinje) imperfektivne a perfektivne słowjesa.

Njedokonjana činjenka pak móže być jednorje trajaca abo so wospjetowaca; tuž su imperfektivne słowjesa:

- a) durativa, n. př. njesć;
- b) iterativa, n. př. nosyć.

Dokonjana činjenka je tohorunja jednorje dokonjana abo so wospjetowaca; tuž su perfektivne słowjesa:

- a) momentanea:*) donjesć; dunyć;
- b) frequentativa (iterativ-perfectiv): wotnošeć, rozduwać.

Po formje su słowjesa pak simplicia (njezestajane, einfach), pak composita (z woprawdžitej předložku zestajane): dyrić (einen Schlag thun); přebić (durchschlagen).

Do kotreje tutech družinow słowjeso słuša, dyrbi poprawom słownik poznamjenić; ale tež řečnica ma to wopriječ, štož je za wuzwolenje praweje formy přítomnosće a minyłosće słowjesa trěbne. Hdyž so horjejše rozrjadowanje pomni, móžemy prawidła z krótka wuprajić.

*) Družina z nich rěka incohativa, dokelž z momentnosću tež spočatk činjenki woznamjenjeju.

I. Přítomnosť (praesens).

Z jednorych (a zestajanych) słowjesow maju praesens jenož durativne, iterativne a frequentativne słowjesa: njesu, nošu, wotnošam & wotnošuju. Z kóždeje družiny njech nětko mnohe přikłady slěduja.

Prawe praesentia su ze znatych šěsć rjadowni (konjungaciji) na přikład:

1. Wjedu, kladu, piju, pletu, pjeku, móžu, lžu, bjeru, sćeću, mjeću, kleju, mru (mrěju), dru (drěju), poru; du, jědu, jěm, wěm; nadžěju so m. *nadžěwam so; spěju, směm.

2. Wuknu, ćahnu, hinu, kradnu, lahnu, mjerznu, moknu, skhnu, twjerdnu, smahnu, stuchnu, wjadnu. Wšě druhe na -nyć su momentanea a nimaju praesens: ćeknyć, ćisnyć, kopnyć, krydnyć m. dóstać atd.

3. Běžu, boju so, ćerpju, dźeržu, horju, kleču, leću, słyšu, sedžu, stoju, bječu, bórču, křiču, syču, tču; bědnju, błažnju, hłódnju, lačnju, njemdrju, khorju; rozymju, pomnju. Jenož někotre z nich su tež jako komposita hišće imperfektivne: naležeć (zaležeć so; mi naleži = mi je naležne), zastojeć & zastejeć, wustojeć so; wobsedžeć (possidere, bešijen), dowidžeć, zawidžeć. Přirunaj mój nastawk: Słowjesa ê-kmjelow a jich časowanje. (Časopis 1892, str. 133—138.) Měć m. iměć ma praesens: mam m. imam.

4. Palu — palić, prajić, honić, ćěrić, škodzić, šćěrić so; wo-
dźić, khodźić, nosyć, wozyć; denominativa: hromadzić, pokućić, kruwarić, pěstonić atd. Skóncowane su: zralić m. zrajić, zelić m. zlejić (złajaš) = kleć, sakrować, wotewrić m. wotworić (wótworiš).

5. Wołam — wołać, waleć m. walać, stupać (tež: nastupać), kopać, skakać, worać, mazać, wozebać (ale: wozabić sebi); dawać, stawać so, wstawać, dopiwać, zbywać, zACPěwać, spěwać (simplex pěć nimamy); zběrać, podpěrać, wohrěwać, přikhadžeć, nakhadžeć (futur: nadeńdu, namakam), přećepać, poručec, pominać, dopominać, wopominać, připowědać, posłuchać, zamykać, wotamkać m. wotmykać, zadować so; počinać, naćinać, napinać, wobjimać, wužimać, přimać. Dótkać so ma praesens: dótkam so, ale dotkać (tkale) — dotkaju.

6. Kupuju — kupować, donošować, přihotować, powołować, přirunować, polětować; pućować, ćěsłować, škodować; wobsahować,

wobkedźbować, pobrachować m. khibić, wotkhadźeć & so njedóstawać, wotpočować m. wotpočiwać, zabolować m. zaboлеваć, dospěwować, nasadźować. Kotre su jednore durativa, kotre iterativa a kotre frequentativa, njech wučomcy sami wupytaju!

Wšě tute słowjesa tworja praesens abo přítomnosć na -u abo -ju, z wuwzaćom pjateje rjadownje, kotraž ma: -am, wołam, walam.

Přispomnjenka. Hdyž horjeka wopominane tři rjady słowjesow futurum z pomocnym „buđu“ při infinitivje tworja, je z tym hižo prajene, zo su verba momentanea w praesentnej formje same futura. Tohorunja zhubi kóždy słowjeso jednoru přítomnosć, hdyž so imperfektivne verbum do perfektivneho přestwori.

Wšitke imperfektivne słowjesa z prawym praesentom (durativa, iterativa a frequentativa) tworja nic jeno indikativ, ale tež participialia*) z tutech praesentow; twórby z perfektivnych su njeprawe. Participialia su: transgressiva a participia; přeniše so wot kóždeho słowjesa njenaložuja. Dwoja forma transgressivow (-o, -jo & -ucy, -icy, -jcy) naložuje so promiscue, po čěskim naložku móžemy přenju za masculinum trjebać.

Podajmy najprjedy z durativow přikłady:

a) Transgressiva (překhodniki): 1. Wjedžo, -icy (něhdy: wjedjo, -ucy, jako: ducy); kładžo, -icy; pijo, -jcy; mrjo, mricy (mrějo, -jcy); njeso (njesucy so njetrjeba). 2. Wuknjo, -nicy, éhnjo, -nicy, wjadnjo, -nicy. 3. Běžo, -icy; dźeržo, -icy. 4. Palo, -licy, prajo m. prawjo, -jicy. 5. Wołajo, -jcy; walejo, -jcy. 6. Kupujo, -jcy, polětujo, -jcy. Njemóžne pak su pola nas formy (kotrež w Časopisu 1848 hišće stoja) z perfektivnych słowjesow, n. př. načrjo, zaprjo, přińdžo (n. př. Mateja 3, 16: na njeho přińdžo, tež Jap. sk. 10, 11.), počnjo m. počinajo atd.

Runje tajke su twórby z iterativnych a frequentativnych: Nošo, wotnošejo & -jcy atd.

b) Participia (podžělniki): Wjedźacy, pijacy; wuknjacy, mějacy, rozymjacy; běžacy; palacy; wołacy; kupowacy. Delnjoserbsey: pletucy, huknucy, njasucy, pijucy, plakajucy, kupujucy, wězecy atd. Njepraji so tu n. př. nawjedźacy (ale nawjedowacy), éisnjacy (ale éiskacy), skočacy (ale skakacy), zawołacy (ale wołacy);**)

*) Imperativ twori so z perfektivnych a imperfektivnych słowjesow.

**) Druhdy mamy na město tajkich participiow tež adjektivne twórby: pohóršity m. pohóršaty (pohóršeć, nic pohóršić), nawědžity, nazhonity, zamjelčity, zawalicy, zamóžity atd. Hornjoserbske part. praes. na -acy su adjektiva!

potajkim dyrbimy za participialia praesentis wotpowědne słowjesa z 5. abo 6. rjadownje nałožeć.

Němske participialia praesentis přeložuja so z transgressivom praeteriti, n. př. widźawši jeho zapłaka, skočiwši złama sebi nohu atd.

II. **Minyłosć** (praeteritum).

Jednora forma za minyłosć je w serbsćinje dwoja: 1. aorist (krótka minyłosć), 2. imperfekt (dołha minyłosć). Přěniši woznamjenja nětko dokonjanu abo skónčenu činjenku minyłosće, druhi pak njedokonjanu abo trajacu. Mjeno wukładuje so z tym, zo je aorist w druhej a třećej wosobje singulara bjez wukónca -še, kotryž je znamjo imperfekta. Wobě formje zdobom nima žane serbske słowjeso, khiba: měch a mějach, buch a běch. Tuž je „prajich“ jenož wopak tworjene z 3. wosoby praes: praji; aorist je: rjeknych. Tohorunja njeprawe: so namakaše m. namaka.*)

1. *Aorist.*

Aorist maju jenož perfektivne słowjesa (momentanea), kotrychž praesens hižo, kaž bu prajene, futurum woznamjenja.

Nětčiši serbski aorist předstaja pak čisty infinitivny kmjen z wjazawym vokalom + ch (pózna-ch, póstach m. posyłach [někotre formy tworja so z korjenja stlać], zebra-ch, zemlě-ch, w-u mrě-ch, dopi-ch, rozpró-ch, wuz-uch, wury-ch), pak prawidłownje

*) Zmylene su twórby: zapřiješ, wopřiješ (1. wosoba: zaprijach); přetož praesens njeje „zaprijam“, ale: zaprijimam, wobjimam (wobsahuju); futurum: zaprimnu, wobejmu atd. Tež za „wopomnjach, dopomnjach, -ješe“ praji so lěpje: wopominach, dopominach, jako: napominach atd. W bibliji su mnohe njeprawe formy: n. př. Mat. 26, 49: wokoša jeho m. wokoši (košić); Jan. 21, 15: wona pomysliše sebi m. pomysli; Luk. 18, 40: hdyž wón so přibližowa m. přibližowaše. Nawopak stoji w tej samej bibliji: Jap. sk. 7, 8: Isaak płódžeše Jakuba m. spłodzi; Jan. 9, 14: jako to błóto činješe m. sćini (ἐποίησεν); Jap. sk. 9, 8: Saul zběraše so horje m. zebra so (ἤγειρεθῆ); Jap. sk. 27, 20: Njewjedro nam nastáže m. nastawaše atd. atd. Tak hubjenje lud njepowěda! Hdyž su někotre wopačnosće w nowšich wudawkow porjedžene (n. př. Luk. 9, 12: počachu wobskorzić, nětko wobskoržeć, Luk. 3: zwjeseliše so nětko: zwjeseli; Jan. 18, 2: zhromadziše) atd., čohodla njebychu so porjedzić směte mnohe druhe zmylki? N. př. Jězús namaka jich spiecy m. spjacych; J. bě spytany m. bu (pola Mat., ale hinak pola Jana); pomhaj Bóh (wjacykróć); duchojo džěchu won; Pětr přěše m. přěješe abo zapřě; ćėslojo m. twarcy (w Jap. sk.); poruči jeho k wobarnowanju štyri bėrtelam wojeřskich wotročkow! Němske „es“ so tam přeložuje: wono dyrbi so stać; wonej běštej pak tam Marija atd. Runje tak němske artikle!

přestworjeny kmjen + -ech, (-ich), -ech (-ach): donjes-ech, wjez-ech; padź-ech, pleć-ech; do-lećich, dónďzech, na-wěďzich; powěďzich, do-jěďzech; dojěch, powěch, počach, naćach, podjach, nažnjach m. nažach; buch m. bych. Skaženy je aorist zamóch, wumóch, přemóch, spomóch m. zamóhoch (2. 3. zamóže), nětko zamóžech. Starosłowjanske formy: pletoch, plete, plete; pekoch, peče, peče; pisach, pisa; dějach, děja; jadoch, jast atd.

Aorist pak maju nětko jenož perfektivne słowjesa.

Kotre słowjesa słušeju do perfektivnych po znatych šěsć rjadownjach — jednore (njezastajene) a zestajene?

1. Z přenjeje: rjec (einmal sagen), aorist: rjeknych (*rekoch nimamy); kłóc — kłóch; dać — dach; swlec, woblec, nawlec, wuslec, -lečech atd.; wumóc, přemóc, zamóc, spomóc — wumóžech (nowša twórba: wumóžich) atd.; wodžěć, předžěch, — wodžě, ale: wudža m. wudžěja so mi, nadžach pódla: nadžějach so (praes. njerěka: nadžěwam, přir. pólske: spodziewam się, ani: nadžijam); stać so — sta so; dóstać, wostać — dóstach (dóstanu, ale: dosteju, dostejach), wustać, zastać — wustach (ale: wustejach so), zastach (ale: zastejach); najeć m. najać, wzać m. wzjać, wzjeć, zajeć, přijach — wzach; zacpěć, dospěć — zacpěch. Tohorunja: dobyć, zabyć, pobyć, přebyć — dobych atd.

2. Z druheje: kopnyć, ćisnyć, sunyć (iter. suwać), wstanyć m. *wstać, t. j. wšitke (momentanea) z wuwzaćom horjeka mjenowaných durativow: wuknyć, ćahnyć, hinyć, kranyć, lahnyć, mjerznyć, moknyć, skhnyć, smahnyć, stuchnyć, twjerdnyć, wjadnyć. Sem słušeju mnohe komposita, kotrychž praesens je incohativne: wobłědnyć (blědnju). Někotre tworja aorist po 1. rjadowni: dosažech, dosćěžech, pokradžech, padžech, sćežech, toržech, zližech, zběžech pódla zběhnych atd. W knihach hišće bywa: pyćech m. pytnych; w starých kath. kěrlušach (hl. w Słowniku): počichu t. r. póćechu, pyćechu.

3. Z třećeje: wšitke zestajane słowjesa ê-kmjelow (přirunaj Časopis 1892, str. 135): zabjećeć, zaklinćeć, narěćeć, doběžec, přičišćeć, zewrěć so, zrozymjeć atd.

4. Ze štwórteje: někotre jednore (a po zdaću jednore), jako: dyrić, kupiće, łapiće & lepiće, požćiće, pušćiće, sadziće, skoćiće, storćiće, skućiće, stupiće, štapiće, tepiće so (ztepiće, zatepiće), třěliće, trjechiće m. trefiće, wobaliće, woběsyće. Zestajených słowjesow je tu mnohosć.

5. Z pjateje: někotre po zdaću jednore: namakać — namakach, -ka; praesens: nakhadžam, -džeš, -dža; zetkać, zetka atd.

6. Ze šesteje: zestajene, kotrež k iterativnej twórbje hišće jenu předložku přistajeju, n. př. nakupować — znakupować, aor. znakupowach, -wa; znaćahowach, zwotnošowach, donaćahowach, spowalowach atd.

2. Imperfekt.

Nětčiši serbski imperfekt njedawa tak jasnje swoje zesta-
jenje widžeć, jako starosłowjanski, hdžež so -ěja, -ja abo -a ke
kmjenej přistaja: (po Miklošiču) pletêach, nesêach, grebêach, pe-
čaach, pnějach, bijaach; mrêach; dwignêach; želêach, gorêach;
chwaljaach; dêlaach, pisaach, berêach, dêjaach; kupowaach; wê-
dêach, dadêach, jadêach, bêach (imperfekt I) & bêch (imperf. II).
Naše imperfekty tutych paradigmow rěkaju: plećeach, -ćeše atd.;
njesech, (kładžech), pječech, pnyjach (pódla pinach), bijach, mě-
jach; (wuknjech), mějach, (wumějach, delnjoserb.), horjach, khwa-
lach, džělach, pisach, bjerjech, nadžějach so, (předžějach, aorist.
předžěch, wodžěch), kupowach, wědzach, jědzach, běch (běše & bě).

Imperfekt pak tworja pola nas jenož imperfektivne
słowjesa, potajkim wšitke durativa, iterativa a frequenta-
tiva; wězo tež incohativa, abo z druhimi słowami: te same
słowjesa, kotrež maju woprawdžite praesens (tež po wuznamje).
Přirunaj horjeka: Přitomnosť. Partic. praeter. hl. 1891, str. 135.

Přećiwo duchej serbskeje rěče tworjene słowjesa a njetrěbne
zestajanki z adverbialnymi předstawkami na měsće před-
ložkow nałožuje drje lud a twori tež imperfekta, ale z pisma
dyrbja so cyle wumjetać. Tajke předstawki su: dele & horje,
won & nutř, hromadu & hromadže & różno, prjedy, přědk &
„wysokoserbske“ prjódk; sobu, doma; dele činić = hanić, dele-
brać = spadować atd., horjeklasć = napołožiť, horječahnyć =
kublać, horjestanyć = wstanyć, postanyć, wot mrtwych wsta-
nyć atd., zežiwjeć, horjebrać = přijěć, so starać atd., so horje-
džeržec = přebywać, wondžeržec = wudžeržec, wonhladać = na-
pohlad měć, nutř stajić = załožiť, nutř namakać so = přińć, hro-
madu stajec = zestajec, hromadže džeržec = hromadzić, so
zjednoćić atd., różno džělic = rozdžělic, prjedy prajić = před-

prajić, přědkwidžeć = předwidžeć, prjódkdžeržeć = wutykować, porokować atd., prjódkstajić = předstajić, prjódkstać = předstojeć, sobudžělić = zdžělić, darić atd., domapytać = wopytać, wopytować. Tajke a podobne cuzoty móža so derje tež z bibliskeho přeložka a z modlitwow wučiskać, jenož w kěrlušach je to mjenje móžne; w swětnej poesii wězo nětko wjacy njepřikhadžeju, khiba pola ludowych „štučkarjow“.

Přećiwo vulgarnej serbšćinje je so dawno a wot někotrych pisało; tuž je nětko na času, zo bych so nowe serbske knihi a nowiny tež po řeči sudžiše. Wotwěramy rad tutón Časopis jako „stražu serbskeje řeče“ kóždemu serbskemu kritikej.

Pisach, štož hižo napismo praji, tutón nastawk wosebiće za studowacych Serbow a jako pomocku za wučerjow. Či móža wučomcam z njeho wšelake nadawki dawać na thema: „Twořće z wěstych perfektivnych słowjesow imperfektne a nawopak. Twořće z pomjenujomnych słowjesow aoristy, imperfekty, praesenty a futura atd.“ Serbske słowjesa a jich twórby njech so přirunaja z laćanskimi a grekskimi, jako to činjachu Jordan, Smoleř, Pful, Libš, Muka a družy.

* * *

Hdyž sym horjeka wosebje na activum džiwał, směm nětko hišće na passivum spominać. Za to słowjanske słowjeso runja němskemu žaneje jednoreje formy nima, ale wužiwa štwory wuraz:

1. Z pomocu słowjesa „być“ (bych, běch, buch, budu, budź) a při wospjetowacych słowjesach „bywać“. To přistaješe so něhdy k participium praesentis passivi na mъ:*) chwalim jesm, izgnan bada; nětko pak přistaja so partic. praeter. na -ny, -ty (při nimale wšěch jenosylbnych kmjenach): sym khwaleny, budu bity atd. Tu dyrbi so derje rozeznawać aorist a imperfekt: buch khwaleny, běch khwaleny; buch njeseny, bywach nošeny; tež futurum je wšelake: wam budže date, wam budže dawane atd.**)

*) Z tych mamy zbytki: widomy, wědomy, swědomy, znajomy (znajomny). Po tutych tworimy adjektiva (gerundiva) na -omny: wjedzomny, pijomny, wuknjomny, slyšomny, palomny, wołajomny, njewopisajomny (nie wopisomny), kupujomny, wobžarujomny (nie: wobžaromny), jědzomny.

**) Přirunaj Pfulowu „Laut- und Formenlehre“, str. 82—85.

2. Z pomocu reflexivneho naměstnika „so“ při wšěch formach časowanja: so hibać, so česćić; to dyrbi so wupić, wuknyć; tak ma so rěčeć, spěwać; tam budže so kupować, přédować (es wird gepredigt werden!) atd. Tola tuto njesmě so nałožeć, hdyž z tym dwójzmysł nastawa:*) wón je so pomjenował, je so powyšił = wón je (bu) pomjenowany, powyšeny; nic: Khrystus je so křižował, ale: Khrystus je (bu) křižowany; rozdźěl: wy so khwaliće, wy sće khwaleni. Tež derje njeklinči, hdyž so w jenej a tej samej sadže (při wšelakich zasuwach) wjacy króć „so“ nałožuje; lěpje je, hdyž so wšelake wurazy passiva wotměnjeju.**)

3. Z naložowanjom inchoativnych słowjesow na —ěć (—iě) a (někotre) -nyć: ja khromju, lačnju; ty stariš, tołsciš; mjerznje, dni so abo wječori so; stuchnje, mognje; kulki čornja. Mnohe na —ěć překhadžeju do -iě, abo tež wotměnjeju so z reflexivnymi: so -iě, čornjeć = so čornić.

4. Z přeměnenjom passivneje sady do aktivneje: woda je z wětrom hibana = wětr wodu hiba; Janej bu hłowa wotčata = Janej hłowu wotčachu; Jězusej bu drasta zeslečena = Jězusa wuslečechu. Často móže so jenož particip samón stajić n. př. w nadpisach: Jězus ze křiža wzaty a do rowa položeny.

Passivum z poněmskim „wordować“ (delnjoserb. hordowaš) je vulgarne a njenałožuje so w pismje, hdyž mamy štwory druhi wuraz na wuběranje. Tuž dyrbi so „wordować“ w našich rěčnicach wučisnyć a tež w nowych wudawkach Miklošičoweje.

* * *

Štóž chce z příkladnych textow wo słowjesach so bóle rozwućić, čitaj nowiše prosaiske spisy, dokelž w poetiskich formach knježi wjetša swoboda w naložowanju słowjesnych formow. Poručamy spisy, wot Maćicy Serbskeje, lutherskeho knihowneho towařstwa a wot towařstwa ss. Cyrilla a Methodija wudawane. Delnjoserbscy bratřa dyrbja swoju rěč hišće bóle wobdželać a

*) To wučí hižo J. P. Jordanowa grammatika z l. 1848 na str. 176.

**) Z reflexivnym „so“ přeložujemy často němske „man“: praji so, powěda so; to so wě. Tola tež: widzimy, widziće, man sieht atd. Tohorunja: čłowjek njewě, njewěri, daš weiß (glaubt) man (město Mann) nicht.

wšelake wučiskać, w čimž su jich texty abo pisma hišće jara poněmske.

Katholsey wučomcy čitaju radži moje „Biblijske stawizny“ z l. 1891. Druhim Słowjanam směmy za přirunanje „Nowy Zakón“ J. Łusčanskeho a M. Hórnik a poručec, wudaty po Vulgaće hač do I. Timothea 4, 4. Dowolam sebi, někotre texty na pokazku sem stajić a pódla přeložk po Lutheru za ewangelskich Serbow z l. 1881.

Mat. 25, 1—13.

1. Tehdy budže njebieske kralstwo podobne džesać knježnam, kotrež swoje lampy wzawši nawoženi a njewjesće napřećiwo wuńdžechu.

2. Pječ z nich pak běše nje-mudrych, a pječ mudrych.

3. A pječ njemudre, wzawši swoje lampy, njewzachu sebi wolija sobu.

4. Mudre pak wzachu z lampami wolij we svojich sudowjach.

5. Hdyž pak so nawoženja komdžeše, zdrěmnychu wšitke, a wusnychu.

6. Wosrjedz nocy pak sta so wołanje: Hlej, nawoženja přikha-dža, wuńdžće jemu napřećiwo.

7. Tuž wstanychu wšitke te knježny, a wuhotowachu swoje lampy.

8. Njemudre pak rjeknychu mudrym: Dajće nam wot swojeho wolija, dokelž naše lampy hasuja.

9. Mudre wotmołwichu prajicy: Zo by trjebaj njedosahało nam a wam; dźiće radšo k předawarjam, a kupće sebi.

10. Hdyž pak džěchu kupować, přińdže nawoženja, a kotrež běchu hotowe, zańdžechu z nim na kwas, a durje buchu zamknjene.

1. Tehdy budže to nebeske kralstwo podobne džěšacž knežnam, kotrež swoje lampy wšachu, a džjěchu won nawoženi napšhecžiwu.

2. Ale pecž beš nimi bjesche mudrych, pecž pak nemudrych.

3. Te nemudre wšachu swoje lampy, ale wolija wone sobu ne-wšachu.

4. Te mudre pak wšachu wolija w swojich sudobjach, se swojimi lampami.

5. Jako so pak tón nawoženja počomdži, buchu wone wšchje sparne a wušnuchu.

6. Wo počnozy pak sbježe so wołanje: Hlej, nawoženje džě; dźiće won jemu napšhecžiwu.

7. Duž stanychu te same knežny wšitke a wuhotowachu swoje lampy.

8. Te nemudre pak džachu k tym mudrym: Dajće nam wot wascheho wolija; pschetož naše lampy hasuja.

9. Ale te mudre wotmołwichu a džachu: Niž tak, so by nam a wam nepobrachło. Dźiće pak radšchi k tym klamarjam a nakupće sebi samym.

10. Jako wone pak kupowacž džjěchu, pschińdže nawoženja, a kotrež hotowe bjechu, džjěchu s nim nutš na kwas, a durje buchu sanknjene.

11. Potom pak přińdžechu tež te druge knježny, prajicy: Knježe, Knježe, wotewri nam.

12. Ale wón wotmołwjejo rjekny: Zawěrnno praju wam, njeznaju was.

13. Kedźbujće tohodla, dokelž njewěšće džen ani hodžinu.

11. Potom pak pschińdžechu tež te druge knježny a džachu: Kneže, Kneže, wottant nam.

12. Ale wón wotmołwi a džešče: Sawjernje, ja praju wam, ja waš njeznaju.

13. Těho dla wachujće; pschetož wy ani dnja, ani shtundy njeješće, w kotrejž čłowšći sŕny pschińć budže.

Mark. 8, 1—13.

1. W tych samych dnjach zas, hdyž běše tam wulki lud, a njemějachu, što bychu jědli, zwoła wón swojich wučownikow a džeše knim:

2. Mi je žel ludu; hižo tři dny traja při mni, a nimaju, što bychu jědli.

3. A pušću-li jich bjez jědze domoj, zawutla na puću; přetož někotři z nich su zдалoka přišli.

4. A jeho wučownicy jemu wotmołwichu: Z wotkel zamóže što jich z khlěbom nasycić tu w pusćinje?

5. A woprašaja so jich: Kelko khlěbow maće? Woni rjeknychu: Sedm.

6. A wón poručija ludej so na zemju zesydac. A wzawši sedm khlěbow, džak prajiwši łamaše, a dawaše je svojim wučownikam, zo bychu je předkladli; a předkladžechu je ludej.

7. A mějachu něšto rybičkow; tež te požohnowa a prikaza předklasć.

8. A pojěchu a buchu nasyceni; a zezběrachu, štož zby wot lamankow, sedm korbow.

9. Tych pak, kotřiž běchu jědli, běše na štyri tysacy; a wón rozpušćija jich.

1. W tych samych dnjach, jako wulki lud tam bješe, a njemějachu nicžo k jědži, zawoła Ješuš swojich wučownikow k šebi a džeše k nim:

2. Mi je žel tego luda; pschetož woni sŕ hižom na tři dny pola mje sawostali, a nimaju nicžo k jědži.

3. A hdy bych ja jich bez jědze dom pušćežić, bychu woni na puću sawutlili. Pschetož njekotři bjechu k daloka pschisšli.

4. Těho sŕkuzomnizy pak wotmołwichu jemu: Šdže my khljeba wošmeny tudy w pusćinje, so bychmy jich našežili?

5. A wón prajšeše jich: Wele macže pokrotow? Woni pak džachu: Šydom.

6. A wón pschikaja ludu, so bychu sŕ na zemju sesydali. A wsja te sŕydom pokroty, a džakowasche sŕ, a łamasche a da je swojim wučownikam, so bychu je přjódć kladli, a woni kladžechu je ludu přjódć.

7. A njējachu trochu rybičkow, a wón sŕ džakowasche, a łajasche te sŕame tež přjódć kłasć.

8. Woni jědžichu pak a buchu našeženi, a našbjerachu sŕbytknych krusčkow sŕydom korbow.

9. A jich bješe na štyri tawšyntow, kiž jědli bjechu, a wón pušćežija jich wot šebe.

10. A ze swojimi wučownikami hnydom do čolmika stupiwši, přińdže do Dalmanuthskeje krajiny.

11. A wuńdžechu farisejowje, a počachu so z nim wurěčować, žadajcy znamjo z njebies wot jeho, jeho spytujcy.

12. A zdychnywši w duchu rjekny: Čohodla žada sebi tónle splah znamjo? Zawěrnno praju wam, zo njebudže znamjo date tomule splahej.

13. A jich wopušćiwši stupi zaso do čolma, a přewjeze so přez jězor.

10. A hnydom stupi wón do kódnje se swojimi wučownikami, a pschińdže do Dalmanuthskeho kraja,

11. A czi Pharisejszy wuńdžechu, a počachu so s nim wopraschowacž, a žadachu wot neho zejch s nebež, spytawšich jeho.

12. A wón sdychnu w swojim duchu, a džešche: Šhto pyta wschať ta schlachta zejch? Woprawdže, ja praju wam: Tej schlachczi žadyn zejch nebudže daty.

13. A wón stupi jažo do kódnje, woštajiwšich tych, a pschewese so na druhi brjoh.

Luk. 8, 40—56.

40. Sta pak so, hdyž bě Jězus so wrócił, přija jeho lud; přetož wšitcy jeho wočakowachu.

41. A hlej, muž přińdže z mjenom Jairus, a wón bě předstojnik synagogi; a wón padže Jězusej k nohomaj jeho prošo, zo by do jeho domu zastupil,

42. Dokelž měješe jeničku dżowku, wokoło dwanaće lět, a ta mrěješe. A poda so, jako wón džeše, zo bu wot črjódow čišćany.

43. A jena žónska čerpješe wot dwanaći lět na krewjećećenje, kotraž bě swoje cyłe zamóženje na lěkarjow nałožila, a njemóžeše wot žanoho wustrowjena być;

44. Přistupi wot zady, a dótkny so kromy jeho drasty, a hnydom zasta jeje krewjećećenje.

45. A Jězus džeše: Štó je, kotryž so mje dótkny? Hdyž pak wšitcy přejachu, rjekny Pětr a kotřiž běchu z nim: Mištrje, črjódy će čišća a tloča, a prajiš: Štó so mje dótkny?

40. A sta so, jako Jěsuš sažo pschińdže, wša jeho tón lud horje; pschetož woni wschitzy na neho wočakowachu.

41. A hlaj, muž pschińdže, s mjenom Jairus, kotryž wyschšich teje schule bjesche, a padže Jěsušej k nohomaj a proschese jeho, so by chzynł so do jeho doma jańcž.

42. Pschetož wón mjesešche jeničku dżowku, kotraž bjesche wokoło dwanaće ljet, a ta mrěšche. A jako wón džešche, czišchcžachu jeho ludžo.

43. A bjesche žónska, kotraž dwanaće ljet swoju krewnizu bjesche čerpika a swoje zyłe samóženje na lěkarjow wažika, a nemóžešche wot žanoho wustrowena być.

44. Ta pschistupi sady, a dótknu so jeho drasty wobrubu, a hnydom pschesta jej ta nemóz.

45. A Jěsuš džešche: Štó je so me dótknuł? Jako woni pať wschitzy prjechu, džešche Pjetr a kotřiž s nim bjechu: Mišchtre, tón lud cze czišchcži a tkóczi; a ty prajiš: Štó je so me dótknuł?

46. A Jězus rjekny: Něchtó je so mje dótknył; dokelž ja wěm, zo je móc wote mnje wušła.

47. Žónska pak widžawši, zo njeje potajne wostało, přistupi třepotajcy, padže jemu k nohomaj, a wozjewi před cyłym ludom, z kajkeje přičiny je so jeho dótknyła a kak bu hnydom wustrowjena.

48. A wón jej rjekny: Džowka, twoja wěra je ċi pomhała. Dži w měrje.

49. Hdyž wón hišće rěčeše, přińdže něchtó k předstojnikej synagogi, prajo: Twoja džowka je wumrěła, njewobćežuj jeho.

50. Jězus pak tuto słowo slyšawši wotmołwi holčcynemu naney: Njebój so, wěr jenož, a budže žiwa.

51. A hdyž do domu přińdže, njedowoli nikomu sobu zastupić, khiba Pětrej a Jakubej a Janej, a holčcynemu naney a mačeri.

52. Wšitcy pak plakachu a wobžarowachu ju. A wón rjekny: Njeplakajće, holčka njeje wumrěła, ale spi.

53. A smějachu so jemu wědžicy, zo je wumrěła.

54. Wón pak wza ju za ruku a zawoła prajo: Holčka, wstań.

55. A jeje duch wróci so, a wona wstany hnydom. A wón přikaza, zo bychy jej jěsć dali.

56. A jeje staršej džiwaštaj so, a wón jimaj přikaza, zo byštaj nikomu njeprajikoj, štož bě so stało.

46. Jěsuš pak džěšče: Wón je šo me njechtó dótknuł; pschetož ja čuju, šo je móc wote mne šchła.

47. Žako pak ta šama žónska widžišče, šo potajna nebješče, pschińdže wona tšchepetajo, a padže psched neho; a powedasče jemu pschede wschjem ludom, čzoho dla šo jeho je dótkła, a tak hnydom je wustrowena.

48. Wón pak džěšče ċ nej: Budž dobreje nadžije, moja džowka, twoja wjera je tebi pomhała; dži š mjerom.

49. Žako wón hiščeže rěčesče, pschińdže jedyn wot čzeledže teho šchulsteho wyschšeho, a džěšče ċ nemu: Twoja džowka je wumrěła; nepróžuj teho mišchtra.

50. Žako pak Jěsuš to šlyšesče, wotmołwi wón jemu, a džěšče: Njebój šo; wjer jeno, dha budže wona štrowa.

51. Žako wón pak do teje khibe džěšče, newotpuschězi wón nikomu šobu nits hieč, khiba Pjetrej, a Jakubej, a Janej, a teho džěšča naney a mačeri.

52. Woni pak plakachu wschitzy, a žarowachu ju. Wón pak džěšče: Njepláčče; wona neje wumrěła, ale spi.

53. A woni šo jemu wušmjachu; pschetož woni wedžichu derje, šo bješče wumrěła.

54. Wón pak wuhna wschittich won, a wša ju ša ruku, šawoła a džěšče: Šolčžo, štań!

55. A jeje duch wróci šo, a wona hnydom štaže. A wón pschitasa, šo bychy jej jěsć dali.

56. A jeje štarškej džiwašhtaj šo nemóžnje. Wón pak pschitasa jim, šo bychy nikomu neprajili to, šchtož šo bješče štało.

Jan. 2, 1—12.

1. A na třecim dnju běše kwas w Kana w Galileji, a běše tam Jězusowa mać.

2. Prošeny pak bu tež Jězus a jeho wučownicy.

3. A hdyž wino njedosahny, praji Jězusowa mać k njemu: Wina nimaju.

4. A Jězus jej praji: Što mam ja z tobu, žónska? hišće neje přišla moja hodžina.

5. Jeho mać praji služownikam: Štožkuli wam rjeknje, (to) sćińće.

6. Běše pak tam šěsć kamjeńnych karanow stajenych po zwučěnju židowskeho wočiscowanja, kóždy dvě abo tři měry wob-sahowacy.

7. Jězus jim praji: Napjelńće karany z wodu. A napjelnichu je hač do kromy.

8. A Jězus jim praji: Načerpajće nětko, a njesće brašcy. A donjesechu.

9. A hdyž braška wopta wodu, kotraž wino bu, a njewědžeše, zwotkel by było, (služownicy pak wědzachu, kotřiž běchu wodu čerpali,) zawoła braška nawoženju.

10. A praji jemu: Kóždy čłowjek z přenjeho dobre wino dawa, a hdyž hosćo so napija, potom, kotrež je špatniše; ty pak sy dobre wino khował hač do nětko.

11. Tutón spočatk dźiwow sćini Jězus w Kana w Galileji, a zjewi swoju krasnosć; a jeho wučownicy wěrjachu do njeho.

12. Potom zestupi do Kafarnauma, wón a jeho mać, a jeho bratra, a jeho wučownicy, a tam zwostachu mało dnjow.

1. A na třecim dnju bje kwas w Kana Galilejskej, a Jěsušowa mać bjesche tam.

2. Jěsuš pak a jeho wučomnizy bjechu tež na kwas proscheni.

3. A jako wina pobrachnu, dže-sche ta mać Jěsušowa k nemu: Wina nimaju.

4. Jěsuš dže-sche k nej: Žónska, šhto mam ja i tobu? moja šhtun-da hišće neje pschischa.

5. Jeho mać dže-sche k služomnikam: Šhtož wón wam praji, to čzińće.

6. Bjechu pak tam šhješć ta-mente wódne korta stajene, po wasch-nju židowskeho čzišćenja, a dže-chu do kóždeho dwje abo tři mjery.

7. Jěsuš prajesche k nim: Na-lijće te wódne korta i wodu. A woni je nalachu hač do wjercha.

8. A wón dže-sche k nim: Čzer-pajće nětk, a pschinejće brašchzy. A woni pschinešechu.

9. Jako pak brašcha wopta to wino, kotrež bjesche woda bylo, a newedžishe, i wotkal je (czi služomnizy pak wedžichu, kiž wodu čzerpali bjechu); jawoła brašcha nawoženju,

10. A dže-sche k nemu: Kóždy dawa pschi přjódku dobre wino, a hdyž so so napili, tehdy to štab-sche; ty so to dobre wino hač šem šhował.

11. To je přieni zejch, kotryž Jěsuš šćini w Kana Galilejskej, a šjewi šwoju krasnosć. A jeho wučomnizy wjerjachu do neho.

12. Potom čzehnishe wón dele do Kafarnauma, wón, jeho mać, jeho bratsja a jeho wučomnizy, a nepobychu tam dołho.

